

Piotr Adamczyk

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej SGGW

Tendencje w poziomie i zróżnicowaniu wynagrodzeń w Polsce po przystąpieniu do Unii Europejskiej

Wstęp

Do opinii publicznej coraz częściej docierają informacje, że wynagrodzenia w Polsce dynamicznie wzrastają. Część ekonomistów formułuje tezę, że nie jest to zjawisko korzystne, gdyż przyczynia się to do powstawania presji inflacyjnej, co z kolei może zagrażać trwałości wzrostu gospodarczego. Z drugiej strony, niektóre grupy zawodowe zgłaszają roszczenia płacowe, grożąc strajkami lub przeprowadzając akcje protestacyjne. Wydaje się, że tak różne opinie wynikają głównie z faktu występowania znacznego zróżnicowania poziomu wynagrodzeń obserwowanego w skali całego kraju.

W opracowaniu podjęto próbę określenia stopnia tego zróżnicowania w ujęciu regionalnym i zawodowym oraz tendencje występujące w tym zakresie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Badanie przeprowadzono na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego odnoszących się do podmiotów gospodarki narodowej, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, bez rolnictwa indywidualnego, osób zatrudnionych poza granicami kraju, zatrudnionych w organizacjach społecznych, politycznych, związkach zawodowych i innych oraz zatrudnionych w działalności w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Jedyne dane o przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu brutto ogółem odnoszą się do wszystkich podmiotów gospodarki narodowej¹. Do określenia stopnia zróżnicowania poziomu wynagrodzeń wykorzystano współczynnik zmienności oparty na odchyleniu standardowym.

¹Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto obliczone przez GUS obejmuje: wynagrodzenia osobowe bez wynagrodzeń osób wykonujących pracę nakładczą, uczniów oraz osób zatrudnionych za granicą, wypłaty z tytułu udziału w zysku i w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach, dodatkowe wynagrodzenia roczne dla pracowników jednostek sfery budżetowej oraz honoraria wypłacone niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę.

Wynagrodzenie i uwarunkowania jego poziomu

W literaturze wynagrodzenie jest najczęściej definiowane jako zapłata za pracę podporządkowaną wykonywaną na rzecz pracodawcy². Obejmuje ono kilka składników: płacę stałą (na którą składa się płaca zasadnicza, dodatki do płacy oraz wynagrodzenia za czas nieprzepracowany, w tym urlop wypoczynkowy lub macierzyński), bodźce krótkoterminowe (premie i nagrody), bodźce długoterminowe (są to głównie bodźce własnościowe, np. akcje lub opcje na akcje, udział w zyskach) oraz świadczenia dodatkowe (mające z reguły charakter rzeczowy, np. świadczenia mieszkaniowe, transportowe, rekreacyjne, zdrowotne, szkoleniowe). Według tego ujęcia terminy „płaca” i „wynagrodzenie” nie są synonimami, a określenie „płaca” jest zarezerwowane raczej dla płacy stałej.

Najważniejszym czynnikiem warunkującym poziom wynagrodzeń jest wydajność pracy, którą w literaturze najczęściej definiuje się jako wielkość produkcji przypadająca na zatrudnionego lub na jednostkę czasu pracy, ukształtowaną pod wpływem technologii, kwalifikacji i stosunków społeczno-ekonomicznych wyznaczających organizację i warunki pracy³. Im wyższą wydajność osiągają pracownicy, tym więcej warta jest ich praca i tym wyższe mogą być ich wynagrodzenia.

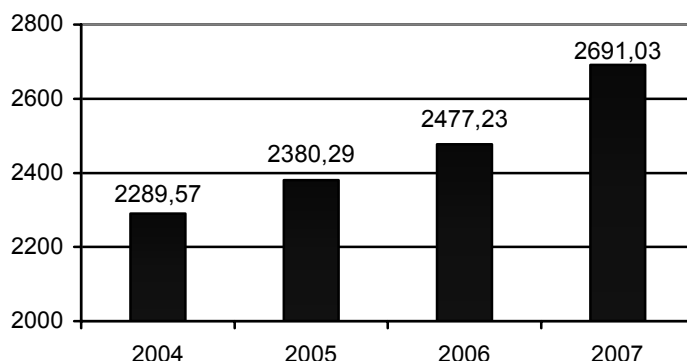
Oprócz wydajności pracy poziom wynagrodzeń jest kształtowany przez klasyczny mechanizm popytu i podaży na rynku pracy, a wynagrodzenie jest odpowiednikiem ceny na rynku towarów i usług. Oznacza to, że na poziom wynagrodzenia oferowanego pracownikom decydujący wpływ mają czynniki kształtujące popyt na pracę i podaż pracy. Warto również podkreślić, że swobodne funkcjonowanie mechanizmu rynkowego na rynku pracy jest często zakłócanie przez uregulowania prawne w postaci określenia poziomu płacy minimalnej.

Zmiany w wynagrodzeniach w Polsce w latach 2004–2007

W okresie bezpośrednio po przystąpieniu do Unii Europejskiej w Polsce nastąpił znaczący wzrost wynagrodzeń. W ujęciu nominalnym przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w latach 2004–2007 zwiększyło się z 2289,57 do 2691,03 zł, tj. o 17,5% (wykres 1).

²Borkowska S., 2004: Wynagrodzenia – rozwiązywanie problemów w praktyce. Oficyna Ekonomiczna, Kraków, s. 11.

³Jagas J., 1999: Czynniki i metody warunkujące produktywność i wydajność w okresie integracji z Unią Europejską. Wyd. WSP w Opolu, Opole, s. 9.

Wykres 1

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w latach 2004–2007 [w zł]

Źródło: *Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej*. GUS, Warszawa 2005–2008.

Uwzględniając wpływ inflacji, czyli w ujęciu realnym, wzrost ten wyniósł blisko 12%, przy czym tempo wzrostu płac w badanym okresie zwiększało się z każdym rokiem. W 2005 roku płaca realna wzrosła o 1,9%, a w kolejnych latach odpowiednio o 3,2 oraz 6,3%. Nie jest to zjawisko odosobnione, gdyż występowało również w innych krajach, które przystępowały do Unii Europejskiej. Np. w Hiszpanii, do której Polska jest często porównywana, w latach 1985–1989 płaca realna wzrosła o 13,3%⁴. Należy jednak podkreślić, że wpływ akcesji na poziom wynagrodzeń ma charakter pośredni, gdyż napływ środków z funduszy europejskich przyczynia się w pierwszej kolejności do przyspieszenia tempa wzrostu PKB, co z kolei sprzyja wzrostowi wydajności pracy i tym samym stwarza warunki do wzrostu wynagrodzeń.

Wśród przyczyn dynamicznego wzrostu wynagrodzeń należy wymienić przede wszystkim malejące bezrobocie oraz czynniki wpływające na podaż pracy, która nie wzrasta w tempie pozwalającym na zaspokojenie rosnącego popytu na pracę. Z prognozy Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że liczba ludności w wieku produkcyjnym w najbliższych latach będzie się zmniejszać. W związku z tym wzrost podaży pracy będzie możliwy jedynie dzięki wzrostowi liczby ludności aktywnej zawodowo. Obecnie współczynnik aktywności zawodowej w Polsce wynosi 54,1%⁵ i utrzymuje się na względnie stałym poziomie. Jego niska, na tle innych europejskich krajów, wartość wynika m.in. z faktu, że Polacy kończą aktywność zawodową na kilka lat przed osiągnięciem wieku emerytalnego. Sytuację mogą poprawić działania rządu zmierzające do ograniczenia

⁴Employment Outlook 2004. OECD, Paris 2004.

⁵*Kwartalna informacja o rynku pracy. IV kwartał 2007*. GUS, Warszawa 2008.

prawa do wcześniejszej emerytury dla niektórych grup zawodowych. Wydaje się jednak, że ze względów politycznych zmiany będą wprowadzane wolniej niż wynika to z wypowiedzi członków rządu. Na zmniejszenie podaży pracy na krajowym rynku pracy w ostatnich latach istotny wpływ miała emigracja zarobkowa. Szacuje się, że po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej z kraju mogło wyjechać nawet 2 mln osób.

Chociaż poziom przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce wzrasta z roku na rok, to wciąż w tym względzie można zaobserwować znaczne zróżnicowanie regionalne. Najwyższe wynagrodzenia otrzymują pracownicy wykonujący swoją pracę w województwach: mazowieckim, pomorskim oraz śląskim, najniższe zaś w podkarpackim, warmińsko-mazurskim i lubuskim (tab. 1).

Po upływie kilku lat od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w dalszym ciągu w województwie mazowieckim zarabia się przeciętnie o ponad 50% więcej niż w województwach o najniższych wynagrodzeniach. W latach 2004–2007 przeciętne wynagrodzenie wzrosło we wszystkich województwach, jednak dynamikę zmian cechuje spore zróżnicowanie. Najsilniej w okresie objętym ba-

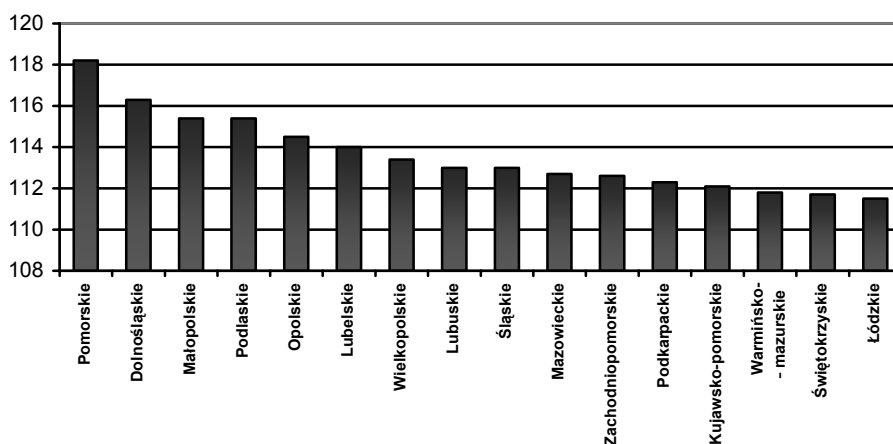
Tabela 1

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Polsce według województw w latach 2004–2007 [w zł]

Województwo	2004	2005	2006	2007
Mazowieckie	3142,61	3240,37	3431,00	3720,47
Pomorskie	2429,41	2553,97	2711,62	3016,27
Śląskie	2525,20	2623,85	2774,16	2997,19
Dolnośląskie	2393,32	2493,52	2663,85	2924,29
Małopolskie	2261,16	2344,00	2495,57	2741,19
Wielkopolskie	2265,34	2305,57	2452,11	2700,49
Opolskie	2229,72	2262,58	2441,83	2682,13
Zachodniopomorskie	2259,12	2326,10	2453,75	2673,50
Podlaskie	2150,89	2228,62	2367,04	2607,33
Lubelskie	2121,27	2185,59	2325,27	2541,86
Łódzkie	2164,98	2225,13	2339,10	2536,40
Świętokrzyskie	2152,94	2197,98	2316,54	2526,84
Kujawsko-pomorskie	2133,61	2189,51	2324,54	2513,76
Lubuskie	2114,38	2186,41	2306,53	2511,14
Warmińsko-mazurskie	2088,39	2148,14	2250,37	2453,58
Podkarpackie	2053,12	2108,46	2219,58	2422,96

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej. GUS, Warszawa 2005–2008.

daniem wynagrodzenie realne wzrosło w województwie pomorskim (o 18,2%), a najniższe tempo (11,5%) odnotowano w województwie łódzkim (wykres 2). Gdyby ten trend miał utrzymać się w przyszłości, to przeciętny mieszkaniec województwa pomorskiego podwoi swoje realne wynagrodzenie w ciągu około 13 lat, podczas gdy mieszkaniec województwa łódzkiego będzie potrzebował na to aż 19 lat. W okresie pomiędzy latami 2004 a 2007 w dziewięciu województwach wynagrodzenia rosły szybciej niż w mazowieckim. Oznacza to, że dysproporcje zmniejszają się, choć proces ten przebiega powoli.

Wykres 2

Dynamika zmian przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej w latach 2004–2007 (2004 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: Wynagrodzenia w gospodarce narodowej, GUS, Warszawa 2005–2008.

Warto również zwrócić uwagę, że nawet w skali województwa pomiędzy głównymi ośrodkami miejskimi a resztą regionu zauważalne są dysproporcje w poziomie wynagrodzeń. Największe można zaobserwować w województwach: śląskim, warmińsko-mazurskim, wielkopolskim oraz pomorskim, gdzie wynagrodzenie w największym mieście jest co najmniej o kilkanaście procent wyższe od przeciętnego w całym województwie (tab. 2).

W badanej grupie miast można wyróżnić takie, w których wynagrodzenia wyraźnie przewyższają średnią dla całego województwa, a dodatkowo występujące dysproporcje powiększają się. Olsztyn, Poznań, Gdańsk czy Rzeszów w wielu opracowaniach są często wskazywane jako przykłady ośrodków, które dynamicznie się rozwijają, ale obserwowane tendencje wskazują, że wynagrodzenia poza największym miastem wznoszą się znacznie wolniej. Z kolei w takich województwach, jak dolnośląskie, podlaskie i lubuskie, dysproporcje pomiędzy dużymi miastami a resztą regionu są niewielkie i w ostatnich latach nie pogłębia-

Tabela 2

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w wybranych miastach na tle województw w latach 2004–2006

Miasto	Wynagrodzenie brutto [w zł]		Przeciętne wynagrodzenie brutto w województwie = 100	
	2004	2006	2004	2006
Gdańsk	2767,68	3177,70	113,9	117,2
Wrocław	2511,41	2797,71	104,9	105,0
Kraków	2463,26	2753,21	108,9	110,3
Białystok	2281,63	2478,96	106,1	104,7
Opole	2411,36	2595,37	108,1	106,3
Lublin	2323,15	2545,86	109,5	109,5
Poznań	2615,89	2889,84	115,5	117,9
Gorzów Wlkp.	2135,61	2319,81	101,0	100,6
Katowice	3272,16	3523,92	129,6	127,0
Warszawa	3465,19	3789,94	110,3	110,5
Szczecin	2476,19	2734,68	109,6	111,4
Rzeszów	2292,86	2522,57	111,7	113,7
Bydgoszcz	2259,10	2482,78	105,9	106,8
Olsztyn	2477,34	2741,54	118,6	121,8
Kielce	2320,83	2461,78	107,8	106,3
Łódź	2293,67	2500,84	105,9	106,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Rocznik Statystyczny Województw. GUS, Warszawa 2005–2007.

ją się. Oznacza to, że wzrost wynagrodzeń nie omija również mniejszych miast i obszarów wiejskich.

Oprócz zróżnicowania regionalnego warto również zwrócić uwagę na dysproporcje w poziomie wynagrodzeń występujące pomiędzy gałęziami gospodarki narodowej. Dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące struktury wynagrodzeń według sekcji gospodarki narodowej wskazują, że najwyższe wynagrodzenia otrzymują pracownicy zatrudnieni w pośrednictwie finansowym, górnictwie oraz w sekcji gospodarki określanej przez GUS jako wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę. Z kolei najniższe wynagrodzenia otrzymują zatrudnieni w sekcjach: hotele i restauracje, rybactwo oraz ochrona zdrowia (tab. 3)

Wzrost realnych wynagrodzeń w latach 2004–2007 dotyczył wszystkich sekcji gospodarki narodowej. W największym stopniu, o ponad 20%, wzrosły płace osób zatrudnionych w budownictwie, ochronie zdrowia i rolnictwie. W przypadku budownictwa decydujące znaczenie miały dwa czynniki: emigra-

Tabela 3

Poziom i dynamika zmian przeciętne miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce według sekcji gospodarki narodowej w latach 2004–2007

Sekcja gospodarki narodowej	Wynagrodzenie [w zł]		Dynamika zmian realnego wynagrodzenia (2004 = 100)
	2004	2007	2007
Budownictwo	2226,34	2975,01	127,2
Ochrona zdrowia	1888,37	2506,19	126,3
Rolnictwo	2263,71	2893,84	121,7
Obsługa nieruchomości i firm	2367,88	2966,43	119,2
Pośrednictwo finansowe	4204,51	5122,36	115,9
Górnictwo	4082,18	4941,78	115,2
Przetwórstwo przemysłowe	2228,68	2661,71	113,7
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	3159,18	3742,17	112,7
Handel i naprawy	2317,97	2709,83	111,3
Hotele i restauracje	1795,74	2096,16	111,1
Administracja publiczna	2926,93	3369,07	109,5
Edukacja	2378,01	2723,80	109,0
Transport i łączność	2751,71	3120,12	107,9
Rybacktwo	2098,45	2304,71	104,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej. GUS, Warszawa 2005–2008.

cja zarobkowa fachowców po otwarciu dla Polaków rynków pracy w Irlandii i Wielkiej Brytanii oraz boom budowlany w Polsce. Zwiększony popyt na pracowników przy jednoczesnym spadku podaży pracy spowodował wzrost realnych wynagrodzeń o ponad 27%. W podobnym stopniu wzrosły wynagrodzenia pracowników zatrudnionych w ochronie zdrowia, choć zjawisko to w większym stopniu dotyczyło placówek prywatnych. Zwiększyła się bowiem grupa osób, które ze względu na poziom swoich dochodów mogą pozwolić sobie na rezygnację z publicznej służby zdrowia. Poza tym, coraz częściej firmy wykupują dla swoich pracowników abonamenty medyczne. Trzecią gałęzią gospodarki, w której pracownicy zyskali najwięcej było rolnictwo. Za tym wzrostem stoi przede wszystkim napływ środków z funduszy europejskich.

Zróźnicowanie poziomu wynagrodzeń pomiędzy poszczególnymi województwami oraz sekcjami gospodarki narodowej poddano badaniu statystyczne-

mu. Wykorzystano do tego celu współczynnik zmienności oparty na odchyleniu standardowym, obliczany według wzoru⁶:

$$V_{\sigma} = \frac{\sigma}{m} \times 100\%$$

gdzie:

σ – odchylenie standardowe,

m – średnia arytmetyczna.

W toku przeprowadzonych analiz statystycznych stwierdzono, że pomiędzy latami 2004 a 2007 wspomniane zróżnicowanie utrzymywało się na względnie stałym poziomie. Wskazują na to niewielkie wahania wartości współczynnika zmienności (tab. 4).

Tabela 4

Wartości współczynnika zmienności na potrzeby porównania zróżnicowania poziomu wynagrodzeń w Polsce według województw i sekcji gospodarki narodowej w latach 2004–2007 [w %]

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007
Województwa	11,61	11,89	11,98	11,89
Sekcje gospodarki narodowej	28,37	29,10	28,81	28,49

Źródło: Obliczenia własne.

Podstawowym celem, w jakim stosuje się współczynnik zmienności, jest określenie, który zbiór informacji jest bardziej zróżnicowany. Większą dyspersję poziomu wynagrodzeń można zaobserwować w odniesieniu do sekcji gospodarki narodowej. Zróżnicowanie regionalne jest relatywnie mniejsze. Względnie stałą wartość współczynnika zmienności w badanym okresie można interpretować dwojako. Z jednej strony, jest to zjawisko pozytywne, gdyż świadczy o tym, że wzrost wynagrodzeń dotyczy całej gospodarki narodowej. Z drugiej jednak oznacza, że dysproporcje, które (jak stwierdzono wcześniej) są dość znaczne, nie zmniejszają się. Wydaje się, że po upływie kilku lat od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, zwłaszcza w odniesieniu do regionów, można było oczekiwać zmniejszenia się istniejącego zróżnicowania poziomu wynagrodzeń.

⁶Starzyńska W., 2002: Statystyka praktyczna. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, s. 78.

Podsumowanie

Wynagrodzenie jest kategorią ekonomiczną, która pełni wiele funkcji, w tym m.in. funkcję dochodową, czyli jest głównym źródłem utrzymania pracownika i jego rodziny. Z tego punktu widzenia obserwowany w Polsce po 2004 r. trend wzrostu przeciętnego wynagrodzenia należy oceniać pozytywnie. Jednak równie ważne jest, by wzrost wynagrodzeń obejmował swoim zasięgiem obszar całego kraju i wszystkie sfery gospodarki. Przeprowadzona analiza wskazuje na występowanie tego zjawiska, choć z drugiej strony można zaobserwować, że istniejące dysproporcje zmniejszają się powoli, a jednym z oczekiwanych skutków przystąpienia Polski do Unii Europejskiej miał być przyspieszony rozwój najuboższych regionów i zmniejszenie się rozwarstwienia dochodowego polskiego społeczeństwa.

Literatura

- BORKOWSKA S., 2004: Wynagrodzenia – rozwiązywanie problemów w praktyce. Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Employment Outlook. OECD, 2004, Paris.
- JAGAS J., 1999: Czynniki i metody warunkujące produktywność i wydajność w okresie integracji z Unią Europejską. Wyd. WSP w Opolu, Opole.
- Kwartalna informacja o stanie rynku pracy – IV kwartał 2007. GUS, 2008, Warszawa.
- Rocznik statystyczny województw. GUS, 2005–2008, Warszawa.
- STARZYŃSKA W., 2002: Statystyka praktyczna. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej. GUS, 2005–2008, Warszawa.

Tendencies in the Level and Diversity of Wages in Poland after the Accession to the European Union

Abstract

The article presents the changes in the level of wages in Poland after its accession into EU. The aim of the research was to estimate the diversity rate of the wages in regional and professional context. The author used the data from the Central Statistical Office and the coefficient of variation. It was stated that within the years 2004–2007 the real wage increased in all voivodships and sectors of national economy. It was also observed that disproportion in the level of wages occurred before 2004 was decreasing slowly.

